TAAK EN PERSPECTIEF

Deputatenvergaderingen zijn altijd hoogtepunten in het leven van de Anti-Revolutionaire Partij geweest. Als ik vroeger van iemand vernam, dat hij Deputatenvergaderingen had bezocht, en ik hem daarover hoorde vertellen, dan stelde zo'n man — want het was altijd een man — voor mij politiek wat voor, dan sprak hij met gezag. En als hij bovendien kon meedelen, dat hij een Deputatenvergadering had bezocht waar Kuyper had gesproken, dan had hij voor je gevoel het hoogste meegemaakt wat je politiek kon meemaken.

Democratische basis.

Zozeer zijn deze vergaderingen in onze kring een begrip geworden. Het is dan ook steeds het moment geweest waarop de partij in haar breedste orgaan bijeenkwam met afgevaardigden van de kiesverenigingen uit het gehele land. En zo is het ook nu nog. De Deputatenvergadering is door reorganisaties heen gebleven wat zij was: de democratische basis van een volkspartij, die door de kiesverenigingen wordt gedragen. De vergadering van vandaag is, zoals u weet, een buitengewone. De directe aanleiding voor het houden daarvan is het feit, dat thans een definitieve beslissing moet worden genomen ten aanzien van voorstellen inzake een nieuw reglement voor de kandidaatstelling voor de Tweede Kamer en van een reglement voor de vaststelling van het Program van Actie, alsmede van de daarmede verband houdende wijzigingen van de partijstatuten.

De ervaringen zoals die met de reglementen, welke in 1955 zijn vastgesteld, in de praktijk zijn opgedaan hebben ertoe geleid, dat door een commissie onder leiding van dr. Veerman is nagegaan in hoeverre in de wel zeer ingewikkelde procedures vereenvoudigingen zouden kunnen worden aangebracht zonder dat aan het wezen van een brede democratische inspraak en besluitvorming van de partij afbreuk zou worden gedaan. De voorstellen zijn op de voorgeschreven wijze door Centraal Comité en Partij Convent behandeld en liggen thans ter vaststelling voor u.

De financiële toestand van de partij en de sinds enkele jaren op gang zijnde ontwikkeling op het gebied van lonen en andere kosten hebben het voorts noodzakelijk gemaakt — eerder dan aanvankelijk de bedoeling was — u voor te stellen te

besluiten tot een verhoging van de afdracht der kiesverenigingen aan het Centraal Comité en wel in een zodanige vorm dat in de toekomst min of meer automatisch en daardoor ook minder
merkbaar de afdrachtverhoging gelijke tred kan houden met de algemene verder optredende kostenstijgingen.
Willen wij onze arbeid als partij onverminderd voortzetten en nieuwe taken kunnen ter hand nemen, dan zullen wij een dergelijke regeling moeten aanvaarden. Dit klemt temeer, indien wij willen vermijden, dat wij ook in ons land voor de actuele vraag komen te staan of de politieke partijen uit de overheidskas moeten worden gesubsidieerd. Zoals u weet is dat in andere ons omringende landen het geval en is daartoe bijv. onlangs in Zweden besloten. Ik meen, dat voor wat ons betreft al het mogelijke moet worden gedaan om te voorkomen dat een dergelijk systeem ook in ons land ingang zou vinden. Maar dan zullen wij bereid moeten zijn onze particuliere bijdrage aan vrije en ook financieel onafhankelijke politieke partijen in overeenstemming met onze kosten- en welvaartsstijging te verhogen.
Niemand zal kunnen ontkennen, dat wij in vergelijking met andere activiteiten met onze partij-politieke activiteiten op een koopje leven in een mate die in geen enkele verhouding staat tot de betekenis daarvan.
Een instelling, die nog meer dan de partij zelf aan de gevolgen van loon- en prijsontwikkeling onderhevig is, is de Dr. Kuyperstichting, omdat zij het vrijwel geheel van inkomsten uit vroeger geschonken vermogensbezit moet hebben. Ik kan u wel voorspellen, dat het onvermijdelijk zal blijken te zijn dat binnen afzienbare tijd ook een aparte bijdrage aan de Kuyperstichting in de afdracht van de kiesverenigingen moet worden opgenomen. Daarvoor zal dan echter uw vergadering een afzonderlijk voorstel moeten worden voorgelegd.

Start verkiezingscampagne. Zijn de zojuist genoemde reglementaire en financiële aangelegenheden de directe aanleiding geweest tot het bijeenroepen van deze Deputatenvergadering, het tijdstip is gekozen in verband met de op handen zijnde staten- en gemeenteraadsverkiezingen. Het is van belang dat onze partij in het zicht van die verkiezingen nog eens in haar breedste orgaan bijeen is en zich ook naar buiten laat zien.
Hoewel bij deze verkiezingen ongetwijfeld ook nu weer bij de oordeelvorming en stembepaling van de kiezer de

landspolitiek een rol zal spelen, mag niet worden verzuimd de nadruk te leggen op de eigen betekenis van de verkiezing van provinciale staten en gemeenteraden. Het is van zeer groot belang, dat in een tijd waarin wij geroepen zijn in grotere eenheden te denken, zowel internationaal als nationaal, de kleinere eenheden als provincies en gemeenten levend, actief en gezond worden gehouden.

De structurele ontwikkeling, die wij in de maatschappij van vandaag mee-
maken, moet voor een nog steeds belangrijk deel worden geëffectueerd en gerealiseerd in en door provincies en gemeenten. Zij zullen daarom gelijke tred moeten houden met de algemene ontwikkeling.

Op terreinen als dat van ruimtelijke ordening, openbare voorzieningen, werkgelegenheid en huisvesting, culturele ontplooiing, onderwijs en recreatieve mogelijkheden, liggen de taken nog steeds voor een groot deel op de schouders van provincie- en gemeentebesturen. En het is een verontrustende zaak wanneer niet altijd de eerste rangs-krachten in provinciaal en gemeentelijk verband zich daarvoor beschikbaar stellen. De meesten uwer, hier aanwezig als deputaten van de kiesverenigingen over het gehele land, zijn daarbij op de een of andere wijze ten nauwste betrokken. Het gaat nu in het zicht van de a.s. verkiezingen primair om uw provinciale en plaatselijke verantwoordelijkheden. Laat uw aandacht daarvan niet worden afgeleid en laten uw verantwoordelijkheden niet als van de tweede orde worden beschouwd, wanneer vandaag in de redevoeringen de algemene politiek wel een zeer belangrijk accent zal krijgen. Dat kan nu eenmaal moeilijk anders in een landelijke vergadering. Maar vergeet niet: het gaat op 23 maart en op 1 juni om uw verkiezingen, om de staten van uw provincie en om de raad van uw gemeente.

Invloed van jongeren.

U zult in uw activiteiten daarbij zowel ten aanzien van de propaganda als met betrekking tot de kandidaatstelling rekening moeten houden met het feit dat als gevolg van de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd tot 21 jaar grotere groepen jongerenlichtingen dan tevoren dit jaar ineens aan het electoraat zijn toegevoegd. Het electorale accent komt sterker dan tevoren bij de jongeren te liggen. Dat is een goede zaak, maar wij Zullen er ook consequenties uit moeten willen trekken.

Het legt op de jongeren zelf ook meer staatsburgerlijke verantwoordelijkheid. En daaruit zullen zijzelf ook de consequenties moeten trekken.
Ik heb de indruk voor wat onze anti-revolutionaire jongeren aangaat, dat zij dat ook willen doen. En zij gaan, nu zij in grotere getale eigen verantwoordelijkheid hebben gekregen, ook zelfbewuster worden. En dat is terecht. Wanneer de voorzitter van de ARJOS zegt, dat de ARJOS helemaal geen cursus tot opleiding van goede anti-revolutionaire leden is en dat de jongerenorganisatie zich onafhankelijk — hiermee zal wel niet financieel-onafhankelijk bedoeld zijn — tegenover de partij kan opstellen, dan is dat een wat pikante uitspraak. Maar daar ben ik, zoals wel bekend is, niet zo bang voor.
En ik ben het er voor wat betreft de door mij veronderstelde strekking van die uitspraak nog mee eens ook. Laten de jongeren in toenemende mate gaan meedenken over de inhoud en de praktisering van een politiek.
die zich christelijk mag durven noemen. En laten zij er ook maar zelfstandig hun zegje over doen. Wat voor de jongeren geldt, geldt overigens voor ons allemaal. Het gaat tenslotte niet om de partij maar om de christelijke politiek. Dat is de zaak. De partij is bijzaak. Maar geen onbelangrijke. Wij mogen als mensen al blij zijn wanneer wij in dit soort bijzaken wat orde weten te houden.
En wanneer ik de uitspraak van de ARJOS-voorzitter dan ook voor mijn rekening wil nemen, dan voeg ik daaraan toe, dat de jongeren, ook de ARJOS-jongeren, hun invloed op het organisatorische reilen en zeilen van de partij alleen op de juiste wijze kunnen doen gelden via de kiesverenigingen door daarvan lid te worden en zich daar in volle rechte te doen gelden. Dat is voor de jongeren één van de consequenties van de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd.
Ik had het over uw taken en verantwoordelijkheden bij de a.s. verkiezings- voorbereidingen. Ik hoop, dat u op de facetten die ik noemde uw aandacht wilt richten. En dan hoop ik uiteraard tevens, dat wat u op deze vergadering hoort over onze algemene stellingname als Anti-Revolutionaire Partij daarbij een stimulans en een steun mag zijn. Want tenslotte wordt de politiek, zoals wij die wensen, zowel plaatselijk als provinciaal als ook landelijk, beheerst door dezelfde uitgangspunten en doelstellingen. En wij zijn hier mede bijeen om daaraan nog eens uiting te geven. Het gaat om het gezicht van de

Anti-Revolutionaire Partij, zoals wij dat van onszelf kennen en zoals wij het aan de Nederlandse kiezer ook in de provincies en de gemeenten willen laten zien.

Principiële opstelling.

Wij zien in ons land, dat allerwege politieke partijen bezig zijn zich opnieuw te bezinnen omtrent haar principiële opstelling, en haar praktisch optreden in deze tijd. Wij hebben kunnen lezen, dat het de V. V. D. grote moeite kost een gemeenschappelijke nieuwe formulering van het liberalisme te vinden. Dat is haar zaak. Wij lezen, dat in het G. P. V. interne spanningen zijn omtrent haar algemene opstelling. Dat is haar zaak, ofschoon zij ons niet onberoerd laat. De K. V. P. is met een structuur- rapport gekomen, dat de basis moet vormen voor een nieuw beginselprogram. Op dit rapport hoop ik verder in mijn rede nog terug te komen.

Ook in onze partij is deze bezinning omtrent de principiële opstelling en de formulering van beleidslijnen in de moderne tijd reeds een aantal jaren geleden begonnen. Ik wil bepaald niet beweren, dat daaraan nu een einde is gekomen. Dat zou ook niet goed zijn. Deze dingen blijven aan de orde. Alleen kunnen wij stellen, dat zij voor wat het beginselprogram betreft in 1961 en voor wat het actieprogram betreft, in 1963 een voorlopig kristallisatiepunt hebben gevonden, waarin het beeld van de

Anti-Revolutionaire Partij zoals wij als christelijke partij in de wereld van vandaag willen worden gezien vrij duidelijk tot uitdrukking komt. Spanningen, voortvloeiende uit de overgang van een beeld dat nog in allerlei opzichten op het verleden was afgestemd, maar een opstelling gericht op de problemen van deze tijd en van morgen, kennen ook wij.

Het aanvaarden van die spanningen en een daarmee gepaard gaande onrust, hier en daar optredende als ongerustheid, is onvermijdelijk en daarom noodzakelijk om ons steeds weer opnieuw te kunnen activeren als levende christelijke politieke partij. De onrust in het menselijk bedrijf van de politiek zal blijven totdat het rust gevonden heeft in God.

Ik meen overigens dat de verontrusting — en dat is iets anders dan onrust — is afgenomen. In enkele gesprekken, welke kortgeleden hebben plaatsgevonden met leidende figuren uit de kring van hen, die in de jaren 1962 en 1963 hun

verontrusting in georganiseerd verband hebben geuit, is medegedeeld, dat er voor hen thans geen aanleiding meer is voor een speciale uiting van verontrusting. Het opheffen van gerezen misverstanden, de erkenning, dat met grote christelijke ernst de zaken door de partij worden ter hand genomen, de instemming met het praktische beleid van de Kamerfracties op essentiële punten, alsmede de aanvaarding van de mededeling, dat het nimmer de bedoeling is geweest de z.g.n. verontrusten niet ais volwaardige leden van de partij te erkennen, maar dat zij evenzeer als alle andere hun bijdrage geven tot de vorming van een juist beleid zijn, zoals ik uit het gesprek heb afgeleid, de factoren geweest, welke voor betrokkenen de aanleiding zijn geweest tot hun mededeling, zoals die door mij wordt weergegeven. Wij zijn daar blij om. Niet dat daarmede alle meningsverschillen zijn opgeheven. Uiteraard niet. Het zou niet normaal zijn en zelfs reden geven tot de vraag, of wij wel voldoende actief met de dingen van vandaag bezig zijn, indien er, nu over vrijwel de gehele lijn het politieke denken in beweging en in discussie is, onder ons niet van verschil van inzicht zou blijken. Spanning zal er in dat denken bij de voortduur blijven en ook moeten blijven. De koers voor de politiek van heden en naar de politiek van morgen is in 1961 en in 1963 opnieuw uitgezet. En in die koers willen wij verder en over het verlengde van die koers zal voortgedacht moeten worden. Maar waar wij blij om zijn is dit, dat een verschijnsel, dat in de jaren 1962 en 1963 onze partij vergezelde en haar optreden vertroebelde en dat ook daarna nog sluimerend aanwezig was, thans officieel is geëlimineerd. Dit maakt het weer mogelijk over allerlei zaken te blijven discussiëren, zonder het gevoel te hebben dat men elkander ten diepste en ten principale niet vertrouwt.

Gezicht A.R. Partij.

En wat nu het gezicht van de Anti-Revolutionaire Partij aangaat, ik meen
dat in vier punten de hoofdtrekken van een christelijke politiek, zoals wij die zien en in ons optreden willen doen uitkomen, kunnen worden weergegeven.

In de eerste plaats, wij zien in de overheid een speciale instelling van Godswege met een geheel eigen karakter en met een principieel beperkte taak maar van een positieve strekking zowel ter verzorging van collectieve voorzieningen als ter

bescherming van ieders rechtmatige belangen in het verband van het geheel.
In de tweede plaats, wij menen dat de overheid geroepen is het zeer bijzonder voor de zwakkere en verdrukte in de samenleving op te nemen. In de derde plaats, wij menen dat de organisatie van de samenleving een zodanige moet zijn, dat zowel in het bedrijfsleven als op het gebied van andere activiteiten het accent blijft liggen op het particuliere initiatief en de particuliere ondernemingsvorm, teneinde de eigen verantwoordelijkheid van de persoonlijke burger, d.w.z. van de mens tot uiting te doen komen. £n in de vierde, maar daarom principieel beslist niet de laatste, plaats: de geestelijke vrijheid als kernelement van christelijke politiek, met als belangrijke consequentie de afwijzing van discriminatie tussen de burgers door de overheid op grond van geloof en overtuiging, om in dit verband ras maar niet te noemen, aangezien daar voor ons — in tegenstelling tot het geloofscriterium — nooit een probleem heeft gelegen. Aan deze vier punten, die niet in volgorde maar naast elkaar moeten worden gezien, hangt ongeveer wat wij als Anti-Revolutionaire Partij willen voorstellen.
Er is in de geschiedenis van het denken in onze partij een periode geweest waarin dit zich met betrekking tot de overheidstaak vooral richtte op de begrenzing daarvan en op de criteria aan de hand waarvan die grens moest worden aangegeven. Daarover is veel geschreven en veel gediscussieerd. Ik heb zelf daaraan met overtuiging deelgenomen. En die overtuiging is niet veranderd, maar wel gerijpt. Die discussie was niet alleen nuttig en belangrijk maar noodzakelijk. En dat niet om de discussie maar om de zaak waarom het gaat. Wij mogen er wat betreft de discussie over de nauwkeurige aanwijzing van de principiële grens, nooit helemaal uit zijn gekomen, het punt waarover wij het steeds eens zijn geweest is, dat de overheidstaak een principieel begrensde is en dat het essentieel is om daarvan uit te gaan. De neiging van de in mensen belichaamde overheden is nu eenmaal groter om over de grenzen van de bevoegdheden heen te gaan dan aan die grenzen niet toe te komen. De rampen in de politieke geschiedenis zijn vaak daardoor veroorzaakt.
Deze opvatting mag nu meer gemeengoed zijn, dan in het verleden, maar het uitgangspunt geldt nu nog evenzeer als in het verleden.
De discussie over die begrenzigng heeft echter wel eens, vaak ongemerkt

en onbewust, de mening doen postvatten als zou de overheidstaak een wat negatieve inhoud hebben in de zin van weren en straffen.

Positieve overheidstaak.

Meer inzicht en ervaring hebben ons doen zien, dat de overheidstaak vanuit het christelijk geloof een meer actief-positieve inhoud heeft dan wij weleens gedacht hebben, waarin o.m. ook is begrepen de voorziening in collectieve behoeften, waar de omstandigheden daartoe aanleiding geven. Het zal ook van de omstandigheden afhangen in hoeverre en hoe zwaar in een concreet overheidsbeleid het accent op de zorg voor die collectieve voorzieningen moet liggen. Wanneer de overheid, zoals dit thans het geval is, voor een versneld inhalen van achterstanden op het gebied van volkshuisvesting, volksgezondheid — denk aan de pas verschenen regeringsnota, waaruit nog weer eens opnieuw blijkt dat ook hier nog enorme taken liggen in het belang van ons allemaal —, wegenaanleg en onderwijsvoorzieningen een extra-accent op collectieve voorzieningen wil leggen, dan zijn wij het daarmee eens, hetgeen niet wil zeggen, dat ook in de toekomst het accent daar steeds zo zwaar moet blijven liggen. Ook dat zal echter weer van de omstandigheden afhangen, die wij nu niet kunnen voorzien. Maar wanneer zoals op dit ogenblik aanwijsbare achterstanden moeten worden ingehaald hetzij om een direct-aanwezige nood op te heffen hetzij om onze nationale uitgangsstellingen naar de toekomst temidden van de ons omringende landen te versterken, dan zullen wij hebben te aanvaarden, dat dit veel geld zal kosten. En aangezien wij het er allen wel over eens zullen zijn, dat het geven van deze extra-voorzieningen niet mag gaan ten koste van de gezondheid van onze gehele staats- en volkshuishouding, betekent dit, dat het niet mag gaan langs de inflatoire weg van het kunstmatig scheppen van geld, maar dat wij het reëel op moeten brengen. In dit verband verdient aandacht de opmerking van de voorzitter van de S.E.R., de heer De Pous, in zijn nieuwjaarsrede, dat, indien een fasering of temporisering in de uitvoering van de genoemde collectieve voorzieningen niet verantwoord is, wij bereid moeten zijn alsnog b.v. van de reeds wettelijk geregelde belastingverlaging af te zien. Ik zeg niet, dat ik het daarmede zonder meer eens ben, maar zij verdient aandacht. Want de strekking is juist. Ook hier is het een zaak afwegen. En wanneer, hoezeer ook de belastingdruk

aanzienlijk is, belasting-„nood" en bijvoorbeeld nood op het gebied van wonen en verkeer tegen elkander moeten worden afgewogen, zal in een periode als nu, waarin wij voor het overgrote deel in een tevoren niet gekende welvaart leven, de belastingnood niet zo gemakkelijk tegen de andere noden kunnen opwegen. En als de belastingdruk voor bepaalde groepen van de bevolking uitzonderlijk zwaar zou wegen, dan is dat een
apart probleem. Ik heb overigens niet de overtuiging, dat hier in ons belastingsysteem een onrechtvaardigheid zit.
Er is in de laatste tijd tot in de kring van zowel de meest deskundigen als van de hoogst verantwoordelijken nogal gediscussieerd over de vraag of wij in ons land al of niet voor de dreiging van een recessie staan. De een is wat optimistischer dan de ander. Ik meen uit deze discussie wel te mogen concluderen, dat allen vinden dat wij wel in een gevarenzone zitten. Men zegt, dat economen qua professie pessimist zijn en politici qua professie optimist. Ik weet niet of dit waar is. Ik weet wel dat wij leiden nodig hebben om tot een reëel verantwoorde economische politiek te komen.
Natuurlijk moeten wij onszelf geen recessie aanpraten — en dat schijnt volgens de economen of volgens politici, dat weet ik niet precies, te kunnen — maar wij moeten evenmin de indruk wekken alsof er geen kou aan de lucht is.
Ik ben ervan overtuigd, dat de Regering alles wil doen om niet aan de verkeerde kant van de gevarenzone terecht te komen, want het zou tenslotte op haar politieke hoofd neerkomen. Maar ik heb wel eens de indruk, dat sommige bewindslieden zich wat geprikkeld gevoelen wanneer zij door anderen, ook van bevriende zijde, op de gevaren worden gewezen. Dat moeten zij niet doen. Het gaat om de nationale zaak en het gaat ons om het welslagen van een weliswaar gedurfd maar door ons gesteund Regeringsbeleid.

Bescherming van de zwakkeren. Een van de door mij genoemde punten, die in hoofdlijnen de structuur aangeven van een politiek zoals wij menen die als een christelijke te mogen zien, is dat van het opkomen voor en in bescherming nemen van de zwakkeren in de samenleving, zowel nationaal als internationaal. Dit punt moet uiteraard steeds in samenhang met de andere worden gezien, die stuk voor stuk hun

wezenlijke waarde hebben. Maar dit puntspringt er toch hierin uit, datin het bijzonder in dat opkomen voor dezwakkeren zich de adeldom en het evangelisch karakter van eendoor het christelijk geloof gedreven politiek moeten tonen.

Nu zijn er nog steeds niet weinigen, die menen, dat wanneet gesproken wordt van de sociale gerichtheid van een christelijke politiek daarbij speciaal aan de arbeiders wordt gedacht. Zeker, die tijd is er geweest, vele decennia lang, dat in die bevolkingsgroep zeer bijzonder het sociale onrecht aan het licht kwam. Die tijd is, gelukkig, voorbij mede door de strijd welke de arbeidersvakbeweging en niet in de laatste plaats de christelijke vakbeweging heeft gevoerd.

Ongetwijfeld, ook in deze bevolkingsgroep zitten nu nog zwakke plekken waarbij wij alleen maar hebben te denken aan de minimum-loontrekkenden,

ook al is het optrekken van dat minimum weer een belangrijke stap vooruit. Maar in de werknemersgroep ligt thans niet meet bij uitstek de sociaal zwakke plek in onze samenleving. In het algemeen krijgen de werknemers thans niet alleen een redelijk aandeel in de stijgende welvaart maar hun positie ten opzichte van andere bevolkingsgroepen is ook relatief verbeterd. Maar er kwamen, wanneer wij het geheel overzien over een zekere periode, in het gehele economisch-sociale ontwikkelingsproces andere zwakke groepen aan het licht. Ouden van dagen en weduwen en wezen. Daarvoor zijn voorzieningen getroffen. Daarna is gekomen de Algemene Bijstandswet terwijl nu bij de Staten-Generaal ligt een wetsontwerp waarin een algemene volksverzekering voor hen die door ziekten en dergelijke zwaar gedupeerd zijn, wordt voorgesteld. Bescheidenheid verbiedt ons niet om op te merken, dat wij het zijn geweest, die enkele jaren geleden als eersten op de noodzakelijkheid van een regeling van deze zaak als volksverzekering hebben gewezen. Al met al hebben wij hier te maken met een zegenrijk stuk sociale voorzieningen.

Maar thans valt het licht op andere groepen in de samenleving die niet als gevolg van uitbuiting, of ouderdom, of ziekte in de verdrukking zijn, maar als gevolg van een structurele verandering welke in ons maatschappelijk bestel plaats vindt door

de moderne technische en commerciële ontwikkeling. Een ontwikkeling in een economisch proces dat op zichzelf bij de tijd is en een gunstige welvaartsontwikkeling voor allen kan bevorderen. Maar een economisch proces met sociale gevolgen voor velen, die in dat proces betrokken zijn. Wij moeten hierbij denken aan b.v. die groepen uit de sectoren van landbouw en middenstand, die het ondanks veel ploeteren in dat ontwikkelingsproces niet kunnen bolwerken en die niet alleen geen redelijk aandeel in de stijgende welvaart krijgen maar die er onderdoor gaan en aan het minimum-loon nog niet eens toekomen. Ten aanzien van die zwakkeren kan men niet zeggen: daarvoor hebben wij nu de Algemene Bijstandswet. Daarmee zou men aan hun jarenlang geploeter om zich te handhaven in het vele jaren gegolden hebbende patroon van onze maatschappij onrecht doen. M.i. is het sociale aspect van de genoemde structurele economische ontwikkeling bij landbouw en middenstand niet vroegtijdig genoeg gezien. Ook door ons niet. Het proces was als zodanig ook vrij ongrijpbaar en ondoorzichtig, maar er voltrok zich een stuk narigheid, dat niet aan de grote klok kwam. Wij hebben dat niet vroegtijdig doorgehad. Wij hebben het wellicht teveel als een natuurlijk economisch sanerings- en ontwikkelingsproces gezien, dat nu eenmaal zijn beloop moest hebben. En de sociale gevolgen werden niet zonder meer opgevangen door ons stelsel van sociale voorzieningen. Zij kregen aanvankelijk niet die aandacht welke zij verdienden. Er is in de door mij genoemde categorieën van landbouw en mid-

denstand — en ik wil het beslist niet tot hen beperken — heel wat leed geleden in gezinnen, die buiten hun toedoen in dat proces van structurele ontwikkeling waren terecht gekomen, die er niet tegenop konden boksen ook wanneer zij dag en nacht werkten, die zich hulpeloos en machteloos voelden en zich sociaal-politiek in de steek gelaten achtten, terwijl het anderen zo wel ging en die naar buiten nog de schijn trachtten op te houden alsof zij nog steeds als welgestelde boeren of middenstanders konden worden beschouwd. Wij mogen daarvoor de ogen niet sluiten. Daar zit iets dramatisch in omdat het zo ongemerkt ging. Maar het was er niet minder ernstig om. Daarom moet het ons verheugen, dat nu door de instelling van ontwikkelings- en saneringsfondsen, respectievelijk voor landbouw en middenstand, deze zaak is en zal worden aangevat. Wij zijn daarvoor de bewindslieden Biesheuvel en Bakker erkentelijk. Dit alles wijst er weer eens op, dat een

werkelijke sociale politiek die op anderen is gericht traag op gang komt. Wij zijn teveel met onszelf bezig. Dat verklaart in de meeste gevallen ook opstand en revoluties.

Sociale zorgen en sociale noden in ons eigen land zullen onze voortdurende aandacht moeten blijven houden.

Immense sociale taak.

Maar een sociale zaak die daar niet naar haar aard — want wat dat betreft liggen zij in hetzelfde vlak — maar wel naar omvang nog ver bovenuit gaat rijzen, is die van de hulpverlening in verschillende vormen aan die landen en die gebieden in de wereld, die aan het begin van een politieke en maatschappelijke ontwikkeling staan en waar een grote nood heerst in de eerste bestaansbehoeften. Er verhongeren dagelijks mensen in onze florisante wereld. Wij hebben door het kleiner worden van de wereld en door de volstrekte onderlinge samenhang van het gebeuren met de mensheid als geheel, zoals wij die nu duidelijk ervaren, zicht gekregen op vele miljoenen „naasten" in de wereld, wier aanwezigheid vroeger — als liggende buiten onze gezichtskring — niet werd beseft. Vrijwel allen in ons land spreken thans goede en vaak grote woorden over die ontwikkelingshulp. En de Regering doet er ook weer meer aan. Maar het is toch de vraag of in het algemeen de ernst van deze zaak wel voldoende wordt beseft. Of wel voldoende wordt begrepen, dat naast de verdediging van de vrijheid, die van ons zeer voelbare offers vraagt en die wij et voor over hebben, hier voor de welvarende landen in de vrije wereld een taak ligt, die een volstrekt centrale plaats in de politiek moet hebben en eveneens voelbare offers van ons vraagt.

Dat de kerken in toenemende mate aandacht voor deze zaak vragen is verblijdend. Het gaat hier echter niet alleen om een zaak van „werelddiaconaat , maar ook om een politieke plicht tot bijstandverlening. Er wordt om strijd bepleit één procent van ons nationaal inkomen te besteden voor deze ontwikkelingshulp. Het is eigenlijk beschamend. Eén procent van onze welvaart tegenover de negen en negentig andere, die wij voor onszelf besteden. Ik ben dadrom tegen een één-procents-doelstelling omdat wij dan gaan centiraeteren met een zaak, die als een levensgrote opdracht voor ons ligt. Ik weet wel — de Regering heeft het onlangs in de Tweede Kamer nog eens aan de hand van cijfers

meegedeeld — dat sommige bedragen van hetgeen wij nu voor dit werk uittrekken, op dit ogenblik niet hun bestemming kunnen bereiken. Maar dat zegt niets.
Het is bekend dat de organisatie van de ontwikkelingshulp in de wereld nog erg brokkelig is. En het spreekt vanzelf dat hetgeen beschikbaar wordt gesteld ook zijn effect moet bereiken, mits wij daarbij niet tezeer onze eigen waterdichte boekhoudkundige reken-normen aanleggen.
Natuurlijk moet aan de organisatie van de ontwikkelingshulp nog zeer veel gebeuren. Er is nog maar een allereerst begin. En daar zal een strategische aanpak voor nodig zijn. Maar doet dit alles aan de noodzakelijkheid van het opvoeren van onze bijdragen op dit ogenblik iets af? Nee. De nood, die er is, is evident. En onze taak, die er is, is evident. Onze bijdragen zijn hard nodig, ook voor de wegen die reeds open staan. En als dan op dit moment onze bijdragen voor bepaalde doeleinden nog niet hun bestemming kunnen bereiken, laten wij die dan maar opzij leggen tot er in Azië en Afrika, in Indonesië enz. de doeltreffende wegen voor zijn gevonden.
Het brengen van meer offers voor deze zaak zou ook voor onszelf goed kunnen zijn. Het zou het gevaar verminderen dat wij opgaan in onze eigen welvaart en het zou ons drukken op nieuwe idealen en verplichtingen jegens anderen. Een christelijke politiek zal zich vooral in deze dingen moeten waar maken.
Het omsmeden van zwaarden tot ploegen zal zich ook in deze wereld reeds moeten openbaren.
En wij moeten tevens begrijpen, dat ontwikkelingshulp niet is een soort liefdadigheidsfeest waarop wij onze christelijke naastenliefde kunnen tonen, om niet te zeggen: botvieren.
En dat het ook niet gaat om het geven van een paar miljoen meer of minder ter bestrijding van acute hongersnood in India, hoe belangrijk dit niet alleen als gebaar, maar ook als daad op een gegeven ogenblik is. Het gaat hier om een sociale kwestie, een sociale taak van wereldformaat die naar omvang, problemen en tijdsduur nauwelijks is te overzien, die moeizaam op gang komt, maar die van beslissende betekenis kan zijn voor de toekomst van verhoudingen in de wereld, waarin de schrille tegenstellingen tussen rijk en arm zullen zijn weggenomen en waardoor de sociale gerechtigheid en de

vrede kunnen worden gediend.

Deze zaak van wat wij nu met een beschermend woord ontwikkelingshulp noemen zal ongelooflijk veel inspanning vereisen en tevens spanningen oproepen, waarbij die van de sociale strijd van de vorige eeuw zullen verbleken. Wij zullen alles moeten doen om te voorkomen, dat mogelijk in de toekomst een klassenstrijd in wereldverband ontbrandt, omdat wij in christelijke naastenliefde in wereldverband tekort zijn geschoten. Wat in nationaal verband met veel pijn en moeite is doorworsteld, staat nu nog slechts voor de deur in het wereldwijde verband. God zegene alle pogingen tot het vervullen van deze immense sociale taak.

Het K.V.P.-rapport.

Zostraks maakte ik reeds melding van het rapport dat kort geleden van K. V. P.-zijde is verschenen. Dit rapport van de structuurcommissie van de K. V. P. over grondslag en karakter van deze partij is met veel nadruk in de publiciteit gebracht. Dat wijst er op dat van K. V. P.- zijde aan de inhoud van dit rapport grote betekenis wordt toegekend. Uit het feit, dat in het gepubliceerde rapport de namen van de leden van de structuurcommissie en van de samenstellers niet worden genoemd kan worden afgeleid, dat de K. V. P. als zodanig zich met de opvattingen van dit rapport vereenzelvigt. De wijze waarop de voorzitter van de K. V. P., de heer Aalberse, het in het openbaar heeft gepresenteerd versterkt deze gedacht. Het heeft een zeer officieel merkteken meegekregen.

Het is niet alleen daarom maar vooral ook vanwege de inhoud dat het de ernstige aandacht verdient ook van onze kant. Het is uiteraard niet mogelijk om in een rede als deze die uitvoerige beschouwingen aan dit stuk te wijden, die het op zichzelf verdient. Maar ik wil toch bij deze gelegenheid enkele kanttekeningen plaatsen.

De eerste is deze, dat het met zijn zestien bladzijden over een zo ingrijpende en structurele zaak uitmunt door kortheid en leesbaarheid. De commentaren op dit stuk zullen meer ruimte vereisen dan het gecomprimeerde resultaat van een kennelijk diepgaande bezinning zelf in beslag neemt. Dit rapport is als het ware een ijsberg, waarvan het overgrote deel onder water steekt. Dit is geen verwijt maar een constatering. Er ligt een wereld van gedachten achter.

Het rapport spreekt uit, dat de Rooms-Katholieke partij moet worden gezuiverd van alle elementen, die een bepaalde kerkgebondenheid suggereren. Terecht heeft deze uitspraak veel aandacht getrokken omdat hiermede uitdrukkelijk wordt afgewezen de nog bij velen levende gedachte, dat het in een r.k. partij tenslotte de Kerk is, welke de dienst uitmaakt.
Toch rijst bij nauwkeurige lezing van dit gedeelte van het rapport de
vraag of de relatie kerk-politieke partij nu inderdaad zo wordt gesteld als zij bijvoorbeeld door ons wordt gezien.
In het huidige beginselprogram van de K. V. P. wordt gezegd, dat zij staat op de grondslag van de beginselen van de natuurlijke zedewet en de Goddelijke Openbaring, waarbij zij de uitspraken van het Kerkelijke Leergezag aanvaardt.
Het rapport wil dit vervangen zien door een omschrijving in dier voege, dat de partij zich laat leiden en inspireren door een christelijke mens- en maatschappijbeschouwing, doch dat zij bij de bepaling van het politiek te voeren beleid onafhankelijk is van kerkelijke instanties.
Men kan dit moeilijk anders lezen dan dat weliswaar de partij inzake de bepaling van het politiek beleid onafhankelijk is van kerkelijke instanties, maat dat zij dat ten aanzien van een christelijke mens- en maatschappijbeschouwing niet is.
En dat zou wezenlijk iets anders zijn dan wat ons beginselprogram in artikel 2 over deze dingen zegt, namelijk „Terwijl zij de roeping der Kerk erkent om het Woord Gods voor heel het leven te verkondigen, is zij (de A. R. Partij) de overtuiging toegedaan, dat Overheid en volk bij het licht der Heilige Schrift zelfstandig hebben te verstaan, wat dit voor het staatkundig leven van elke tijd te zeggen heeft". Dus niet alleen een zelfstandig van de Kerk staan in het bepalen van het te voeren beleid, maar ook een zelfstandig denken over wat de Bijbel ten aanzien van de staatkunde in het algemeen te zeggen heeft.
Een ander punt van het rapport dat brede aandacht heeft getrokken is dit waarin wordt gesteld, dat de instandhouding van een katholiek partijverband geen beginselkwestie is, maar een vraagstuk van doelmatigheid en opportuniteit, en verder dat thans niet meer gesproken mag worden van de „noodzakelijkheid" van een katholiek partijverband. Voorzover deze uitspraken alleen betrekking hebben op een uitsluitend Rooms-Katholieke partij-organisatie kunnen wij ons buiten de

discussie houden, maar voorzover zij — en dat moeten wij er min of meer uit afleiden — ook betrekking hebben op christelijke partij-organisatie in het algemeen worden wij wel in de discussie betrokken. Wanneer men stelt, dat het instandhouden van een christelijke partij als zodanig geen beginsel is, dan ben ik het daarmede zonder meer eens. Wij wijzen de verabsolutering van de christelijke organisatie en bijvoorbeeld de vereenzelviging van haar uitspraken met goddelijke geboden uitdrukkelijk af.

En wanneer men zegt, dat het instandhouden van een christelijke partij een zaak van doelmatigheid en opportuniteit is, dan zeg ik: op zichzelf ook akkoord, maar dan toch wel doelmatigheid en opportuniteit van een zeer hoge orde, bij wijze van spreken met een hoofdletter, want het mag dan geen beginsel zijn, het heeft wel met de beleving van mijn christe lijk beginsel te maken. Terwijl het K. V. P. - rapport terecht de verabsolutering, zoals die in het verleden wel heeft gegolden, afwijst, gaat het nu de vraag van het al of niet in stand houden van een christelijke partij wel heel erg relativeren.

De grond voor het formeren en instandhouden van een christelijke partij ligt voor ons dieper dan in die historische factoren, zoals schoolstrijd en emancipatie, welke de concrete aanleidingen zijn geweest tot het opkomen van christelijke partijen in ons land, factoren die ook door de latere „doorbraak" als juiste motieven zijn erkend.

Zij ligt voor ons in de eerste plaats in de overtuiging, dat het politieke optreden, ook het georganiseerd politieke optreden gedragen en beheerst moet worden door de beleving van de uitgangspunten van het christelijk geloof, die richting- en programbepalend zijn.

Eigen christelijke radicaliteit Het rapport wekt voorts de indruk, dat de samenstellers een katholieke, c.q. breder christelijke partij in belangrijke mate zien als een soort program- partij in een centrum-positie.

Nu wil ik direct toestemmen, dat juist vanuit een christelijke visie een zo evenwichtig en harmonisch mogelijke politiek moet worden verwacht waarbij extremismen worden afgewezen.

Maar ik mis in het rapport iets teveel van het eigen radicale van een christelijke politiek, waardoor zij maar niet ergens tussen socialisme en liberalisme in zit, maar zowel tegenover het socialisme als tegenover het liberalisme met een eigen

radicaliteit staat. Een christelijke radicaliteit, die naar mijn mening bijvoorbeeld in de Duitse C. D. U. teveel wordt gemist.
Ik maak deze opmerkingen juist om te doen uitkomen, dat wij met alle ernst van dit K. V. P.- rapport moeten kennis nemen. En ik zeg deze dingen in alle duidelijkheid omdat dit aan een mijns inziens noodzakelijk gesprek tussen katholieken en protestanten over dergelijke fundamentele zaken ten goede kan komen. En voor een zodanig gesprek zou dit rapport een goed gespreksdocument kunnen zijn.

Uitnodiging.

Tenslotte dan nog het punt waarop dit rapport weliswaar niet uitmondt, maar dat toch een bijzonder accent heeft, namelijk een „invite", een niet geadresseerde uitnodiging naar een gezamenlijke actie van r.-k. en reformatorische christenen voor een politieke ordening, die door een christelijke gedachte over de mens en de wereld geïnspireerd wordt, kort gezegd, naar een Nederlandse christen-democratische partij van Rooms-Katholieken en Protestanten. Niet in de vorm van een fusie tussen de bestaande christelijke partijen, maar in het stichten van een algemeen-christelijke partij.

Het rapport zegt het veel voorzichtiger dan ik het nu weergeef, het ziet het ook niet als op korte termijn realiseerbaar en de K. V.P. zou ook niet het initiatief moeten nemen teneinde in de groeiende relatie tussen K. V. P. en A. R. en C. H. niet meer af te breken dan op te bouwen, maar — en daar komt het op neer — de K.V.P. is er bij wijze van spreken mentaal klaar voor, althans wat de leiding betreft.

Het rapport zou het nuttig vinden „om de mogelijkheden om tot een bredere christelijke partijvorming te komen, te laten onderzoeken door een groep van personen die tot verschillende politieke richtingen behoren".

Uit de kring van de K. V. P. zou een initiatief tot de vorming van zulk een werkgroep genomen kunnen worden in het vertrouwen dat daarvoor ook bij anderen begrip en bereidheid tot medewerking zullen bestaan.

Het rapport is op dit punt zeer beleidvol en tactisch en correct ten opzichte van de reformatorische partijen en anderen. Het denkt zich blijkbaar die gedachte werkgroep ook niet als samengesteld uit figuren die een leidende positie in de bestaande partijen hebben.

Hoe die groep dan wel zou moeten worden samengesteld is overigens niet erg helder. Maar hoe dit ook zij en ondanks het feit dat de „invite" het niet is geadresseerd is het duidelijk, dat wij op de zaak waarom het gaat in dit deel van het rapport moeten reageren.

Duidelijk standpunt.

Ik meen dat ons streven met betrekking tot de relatie tussen de christendemocratische partijen in de afgelopen jaren duidelijk is geweest. Dat streven was gericht op;

een op een fundamentele verbondenheid gebaseerd zo nauw mogelijk samengaan van de r.-k. en reformatorische partijen (in feite K. V. P., A. R. P. en C. H. U.) zowel internationaal ais ook nationaal, ook in een op elkander afstemmen van de actie-programs;

het handhaven van een eigen reformatorisch-christelijke politieke organisatie in ons land, als zijnde zinvol en ook politiek van betekenis zowel nationaal als ook internationaal, maar dan in een nieuwe formatie, waarin in elk geval A. R. en C. H. zouden moeten opgaan, allereerst om tegenover anderen de eenheid van de reformatorische inbreng te demonstreren, als ook om in groter organisatorisch verband te kunnen opereren. Dat is wat wij willen. Op deze beide punten zijn wij, dacht ik, steeds actief en duidelijk geweest. En in deze conceptie past niet een Nederlandse C. D. U. De K. V. P. heeft met deze conceptie altijd sterk rekening gehouden. En ook dit rapport doet dat nog. Het is overigens duidelijk dat wij uiteraard niet alleen onze conceptie kunnen realiseren.

En hoe is nu te dien aanzien de feitelijke gang van zaken geweest?

De samenwerking met de K. V. P. heeft zich ontwikkeld en is nog bezig zich te ontwikkelen in de zin, zoals wij ons hadden voorgesteld. Ten aanzien van het eerste punt van ons streven is er daarom reden tot voldoening.

Ten aanzien van het tweede punt, de totstandkoming van een nieuwe reformatorische partij, voor ons een component in het geheel, zit helaas geen schot.

Dit is voor ons en ongetwijfeld ook voor velen buiten onze kring, vooral onder de jongeren een grote teleurstelling.

Ik wil het er nu niet over hebben aan wie dat ligt. Onze reële bereidheid is zo langzamerhand wel aan ieder bekend. Maar het is een feit, dat de reformatorische politiek het inzake die eenwording tot dusver laat zitten, naar mijn overtuiging tot schade van een krachtige reformatorische invloed in de politiek van nu. En daar staan wij voor een deel machteloos tegenover.

Het zijn in dit stadium vooral ook de kiezers die duidelijk zouden kunnen maken of men de tot standkoming van die ene reformatorische partij, die wij met klem bepleiten, wenst en onze pogingen ondersteunt. Want de tijd gaat verder. De ontwikkeling der dingen gaat ook verder. Ik heb al eerder gezegd, dat een achterwege blijven van die nieuwe reformatorische partij werkt in de richting van een C. D. U. Op den duur gaat dat voortdurende pleiten voor die ene reformatorische partij zonder concrete resultaten ook de enthousiaste aanhangers vervelen. Men gaat dan andere idealen zoeken dan die ene partij die zo begeerd wordt.

Er kan een moment komen, dat wij ons opnieuw moeten gaan oriënteren omtrent de vraag op welke wijze wij aan een georganiseerde christelijke politiek nieuw élan, nieuwe stimulansen en nieuwe inspiratie kunnen geven in een breder organisatorisch verband.

Er kan een moment komen, dat de gelegenheid voor het tot stand komen van die nieuwe reformatorische partij, die wij wensen, voorbij is. Ik zeg niet dat dit moment nu al gekomen is.

Het merkwaardige is, dat men in de C. H.- kring nu geluiden hoort en stukken leest, waaruit zou kunnen worden geconcludeerd dat sommigen in die kring eerder aan een C. D. U. dan aan een nieuwe reformatorische partij denken.

Overigens zullen wij op dit ogenblik de zaak best dienen door ons zoals wij zijn zo actief mogelijk te betonen.

En terugkomende op de suggestie van het K. V. P.- rapport inzake een werkgroep voor een onderzoek naar de mogelijkheden van een brede christelijke partij, zou ik met betrekking tot een eventueel hetzij direct hetzij indirect meewerken daarin, willen zeggen, dat wij ons daarover eerst samen met het dagelijks bestuur van de C. H. U. — de besprekingen tussen de

dagelijkse besturen zijn nog steeds aan de gang — zullen moeten beraden. Een studiegroep kan een vrijblijvende zaak zijn. Maar de materie waarom het gaat is niet zo vrijblijvend en van een uitermate gewichtige aard.
Het is dan ook om die reden, dat ik gemeend heb bij deze gelegenheid zo uitvoerig op deze zaak te moeten ingaan.

Christelijke partijvorming. De wijze van partijvorming is voor elk democratisch land een zaak van grote betekenis. Zij staat dan ook voortdurend aan de publieke belangstelling bloot. In ons land is zij na de oorlog steeds in discussie geweest. Wij zijn dankbaar, dat een poging om ons partijenbestel, dat voor een belangrijk deel wordt bepaald door de confessionele organisatievorm, door te breken niet is gelukt.
De christelijke partijvorming zien wij in de wereld van vandaag eerder toenemen, zowel in Europa als bij voorbeeld in Zuid-Amerika.
Wij willen onze partij in die wereld gebruiken als een bescheiden middel om te trachten een samenleving op te bouwen waarin vrijheid en gerechtigheid woont naar christelijke normen. En dan is die partij geen doel in zichzelf. Wij zullen steeds moeten openstaan voor en streven naar vormen waardoor het doel beter wordt gediend. Maar in ieder geval is die partij nu het middel dat wij in handen hebben en waarvoor wij verantwoordelijkheid dragen.
En wij zijn blij, dat wij dat middel hebben en dat wij ons aan de Nederlandse kiezers kunnen presenteren als een christelijk-sociale volkspartij die in een duidelijk gerichte koers in bescheidenheid iets wil doen aan een verbetering van de samenleving in gehoorzaamheid aan Christus.
Als partij moeten wij in de samenleving van vandaag de belijdenis van het Koningschap van Christus vertolken in een concreet antwoord op de noden en behoeften van deze tijd, met een open oog voor wat de wereld — dichtbij en verderaf — vandaag en morgen kan dienen.
Dat is een enorme taak. Maar zij geeft een groots perspectief.